

TÜRKİYE KIRSALINDA KADIN YOKSULLUĞU

THE POVERTY OF WOMEN IN TURKEY COUNTRYSIDE

Özlem EŞTÜRK¹

Arzu KILIÇ²

Öz

Yoksulluk genelde az gelişmiş ülkelerin sorunu gibi algılansa da günümüzde gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin önemli sorunları arasında yer almaktadır. Küreselleşmeyle birlikte yoksulluk sınır tanımamakta ve bugün dünyanın çözüm üretmekte yetersiz kaldığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya üzerinde yoksulların %75'inin kırsal alanda yaşaması nedeniyle yoksulluğa çare, kırsal yoksulluğu çözecek politikaların üretilmesine bağlıdır. Türkiye gibi nüfusun yaklaşık %30'unu kırsalda barındıran bir ülkede kırsal yoksulluğun özellikle kadın yoksulluğunun azaltılmasında kırsal kalkınma çabaları ve kadının toplumsal statüsünün yükseltilmesi büyük önem taşımaktadır. Çalışmada, Türkiye kırsalında kadın yoksulluğu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yoksunluğa bağlı olarak, kadınların düşük eğitim düzeyi, çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve gelir eşitsizliği boyutuyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, yoksulluk, kırsal alan, yoksunluk.

Abstract

Although poverty is generally perceived as a problem of less developed countries, it is among the major problems of the developing and developed countries in this day and age. As a result of globalization, poverty is without borders and it is emerges as an important problem in the World since countries fall short of creating solution for it. In the world, 75% of the poor people live in the countryside. Therefore, solution to poverty depends on the generation of policies to solve rural poverty. For a country like Turkey that about 30% of the population lives in the countryside, rural development efforts and raising the status of women is of great importance for reducing women and rural poverty. In this study, women poverty in the rural areas of Turkey, which is strongly affiliated with women's economic, social, cultural and political deprivation, was evaluated from education level, social security and income inequality aspects.

Keywords: Women, poverty, rural areas, deprivation.

---

¹Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
E-mail: ozlemesturk@ardahan.edu.tr.

²Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
E-mail: arzukilic@ardahan.edu.tr.

Giriş

Dünyada yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler yoksulluk sorununa çözüm üretememekte ve yoksulluk kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüz toplumlarının en temel sorunu olarak önemini korumaktadır.

Yoksullukla ilgili çeşitli tanımlar yapılmış, yoksulluğun farklı boyutları ortaya konulmaya çalışılmıştır. En genel çerçevede yoksulluk, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanmaktadır. Temel ihtiyaçlar olarak beslenme, giyim, barınmanın yanı sıra yaşam için gereken temiz içme suyu, elektrik, sağlık, eğitim, altyapı hizmetleri gibi toplu tüketilen hizmetleri de kapsamaktadır (Kümbetoğlu, 2007). O halde yoksulluk insanın normal kabul edilecek bir yaşam standardının altında bulunmasıdır.

Yoksulluk, sadece gelir ve fiziki kaynakların yetersizliği değil, aynı zamanda toplumsal mahrumiyet, güçsüzlük ve kaynakların dağılımındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır (Farrel ve Caitlin, 2003). Bu farklılıklar kültürden kültüre değişebileceği gibi aynı toplum içindeki farklı kesimleri farklı düzeylerde etkilemektedir. Tüm dünyada yoksulluk belirli kesimleri, özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde etkisini yoğun bir şekilde hissettirmektedir.

Yoksulluk makro ölçekte ele alınabileceği gibi, hane halkı ve toplumsal cinsiyet gibi mikro düzeylerde de ele alınmaktadır (Şenses, 2001). Bu çalışmamızın amacı, günümüzde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan yoksulluk ve yoksulluktan en fazla etkilenen gruplardan biri olan kadınların yoksulluğu, özellikle kırsalda yaşayan kadınların yoksulluğunu çeşitli yönleriyle ele alıp değerlendirmektir.

1. Kavram Olarak Yoksulluk

Yoksulluk kelimesi yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Yaşamı sürdürmek için gerekli olan şeyler ise, içinde bulunulan topluma, çevreye ve koşullara bağlı olarak değişiklik göstereceğinden, yoksulluk kavramı her zaman gözlemlenen durumla, standart durumun karşılaştırılmasını gündeme getirir (Aktan ve Vural,2002). Yoksulluk kısaca asgari bir yaşam standardına erişememiş olmayı ifade etmektedir.

En kapsamlı yoksulluk tanımı Amartya Sen tarafından öne sürülen açlık, sağlıksızlık, cahillik, kötü barınma koşulları gibi her insanın mutlaka kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlanan “yapabilirlik” kavramı ile açıklanmıştır. Yoksulluğu anlamak için insanların “ne yapıp yapamadıklarının ve ne olup olmadıklarına” odaklanılması gereği üzerinde durulmaktadır (Sen, 2004).

Sen yoksulluğu bir gelir yetersizliği olarak görmek yerine yapabilme yetersizliği olarak tanımlamaktadır. Sen’e göre gelir, iyi bir yaşam sürmemizi sağlayan faktörlerden sadece birisidir. Gelirin yaşam seviyesine yansıtılabilmesi için dört faktör daha etkilidir. Bunlar; kişisel farklılıklar yani insanların farklı fiziksel özelliklere sahip olması (özürlülük, hastalık gibi) ihtiyaçlarını da farklılaştırmaktadır. Çevreye, doğaya ilişkin faktörler (iklim vb.), sosyal koşullar ve kişisel yapabilirlik (kamusal hizmetler, sağlık ve eğitime erişebilme, yaşanan ortamda şiddet olup- olmaması vb) ile farklılıkların ilişkisel görünüşleri toplumlar, kültürler arasındaki algı ve değerlendirme farklılıklarıdır (Kardam, Yüksel, 2004; Gerşil, 2015).

Yapabilirlik esas olarak, insanlar açısından değerli olan işlevsellikleri başarma özgürlüğünü yansıtır. Eğer işlevsellikler, insanın iyi olma halini oluşturuyorlar ise, yapabilirlikler de insanın iyi olmayı başarma özgürlüğünü temsil ediyor demektir. İşlevsellikler bir insanın yaşamının, olmak ve yapmak biçiminde birbiriyle ilişkili bir dizi işlevselliği içerebilir. Yapabilirlik kişinin işlevsellik alanında olanaklı yaşam biçimlerini seçme yönündeki özgürlüğünü yansıtır (Sen, 1992). Yani yapabilirlik iyi olma özgürlüğüne ve böyle bir potansiyel güce sahip olmaktır (Kardam, Yüksel, 2004).

Sen, yoksulluğu genel kabul gören hayatın gerektirdiği asgari ihtiyaçlar için gerekli gelir düzeyine sahip olmamak şeklinde tanımlayan geleneksel görüşün aksine, yoksulluğu anlamak için insanların ne yapıp yapmadıkları ve ne olup olmadıklarına bakılması gerektiğini savunmuştur. Yoksulluğu sadece gelir düzeyinin düşüklüğü ile sınırlı tutmamış, yoksulluğa daha geniş yelpazedeki bakmıştır. Çalışma bu bakış açısı doğrultusunda, kırsalda yaşayan kadının yoksulluğu ekonomik boyutu yanında sosyal, kültürel ve siyasal yapabilme ve yapamama nedenleri üzerinde durulacaktır.

2. Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu konusu 1970’li yıllardan itibaren literatürde yer almaya başlamıştır. Kadın yoksulluğundaki artış, “Yoksulluğun Kadınlaşması” kavramını ortaya çıkarmış ve ilk kez Diane Perarce tarafından kullanılmıştır. Bu kavram, 1950-1970 yıllar arasında ABD’de yoksulların 2/3’nü kadınların oluşturması, kadın hane reisi sayısının artması ve kent içinde enformel sektörde çalışmaya başlayan kadınların oranındaki artışlar nedeniyle, kadınların ekonomik durumlarının giderek kötüleşmesiyle gündeme gelmiştir. 1980’lerden sonra Latin Amerika ve Sahra-Altı Afrika gibi ülkelerde uygulamaya koyulan yapısal uyum politikaları sonucunda yaşanan ekonomik krizler nedeniyle birçok ülkede yoksulluk özellikle de kadın yoksulluğunda artışlar yaşanmıştır (Şenses, 2001). 1995’te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı’nda da “Yoksulluğun Kadınlaşması” kavramı yer almıştır (Ulutaş, 2009).

Dünyadaki yoksulların %70’ini ve okuryazar olmayanların üçte ikisini oluşturan kadınlar (Klobby,2005) erkeklerle kıyaslandığında yoksullaşma riskiyle daha fazla yüzleşmekte ve yoksulluğu yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) verilerine göre dünya genelinde yoksul kadınların sayısında artışlar gözlenmekte ve çoğunluğunu kadın oluşturan bir milyardan fazla kişi kabul edilemez yoksulluk koşullarında yaşamaktadır (Monghadam, 2005).

Kadın yoksulluğu, çok boyutlu bir kavramdır ve sadece ekonomik boyutuyla değerlendirilmeye yetersiz kalacaktır. Kadın yoksulluğunun sosyal, siyasi ve kültürel boyutları vardır. Bu boyutlarda yaşanan yoksulluk, yoksulluğun kalıcılaşmasına yol açmaktadır.

Kadın yoksulluğuna ekonomik boyutları ile bakıldığında; kadının gelirden yoksun olması, işsiz olması, hizmet sektöründe düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışması, herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmaması, mülk sahibi olmaması, ücretsiz aile işçisi olması, ev ekseni ve ev dışında güvencesiz işlerde çalışması ve en sık görülen yoksullukla başa çıkma stratejilerinden olan ev içi üretim yapması (evde ekmek, turşu vb. yapmak, hayvanların bakımı, bahçe işlerini üslenmek) gösterilebilir (Kalaycıoğlu, 2003).

Bu ekonomik faktörlerin yanında kadının düşük eğitim düzeyi, sosyal kültürel faaliyetlere erişimde yetersizlik, karar mekanizmalarına katılımında yoksun olması kadının sosyal, kültürel ve siyasi yoksulluğunu ortaya çıkarmaktadır.

3. Türkiye Kırsalında Kadın Yoksulluğu

Dünya genelinde yoksulların büyük bölümü yani 1.2 milyar yoksul insanın %75'ini yaklaşık 900 milyonu kırsal kesimde yaşamaktadır. Kırsalda yaşayanların büyük çoğunluğu temel geçimini tarım ve tarımla ilgili alanlarda sağlamaktadır (Öztürk, 2008). Kırsal nüfusun önemli bir bölümünün tarımdan geçinmesi ve tarım sektöründen sağlanan gelirin düşük ve düzenli olmayışı yoksulluğun kırsal alanda kentsel alana göre daha şiddetli yaşanmasına yol açmaktadır. Kırsal yoksulluğun nedeni tarım sektörü olarak gösterilebilir. Tarım sektörü bir taraftan gıda yoksulluğu ile başetmekte önemli rol üslenmişken diğer yandan bu sektörde çalışanları yoksulluk olgusuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Türkiye’de yoksulluk, ağırlıklı olarak kırsalda ve tarım sektöründe istihdam edilenlerde görülmektedir. Kırsalda yaşayan yoksulun kentte yaşayan yoksul gibi belirli bir seviyenin üzerinde geliri, yeterli beslenme imkanı, barınacak evi, yeterli giysisi vs yoktur. Ancak kırsalda yaşayan yoksul, yoksulluk anlamında kentsel yoksulluktan ayrılır. Kırsalda yaşayan yoksul seviyeli bir eğitim olanağından, yeterli sağlık imkanlarından, birçok kamu hizmetinden, teknolojiden, kültürel faaliyetlerden de kent yoksuluna göre daha yoksundur (Tekeli, 2000).

2009 TÜİK yoksulluk çalışmasına göre gıda ve gıda dışı harcamalar göz önünde bulundurularak hesaplanan yoksulluk oranları, kırsal nüfus içinde oldukça yüksek değerler almakta; ayrıca 2002-2009 dönemi sonunda da artış göstermektedir. 2009 yılında kentsel yoksulluk oranı yüzde 8,9 ve yoksul fert sayısı 4,3 milyon iken kırsal yoksulluk oranı yüzde 38,7 ve yoksul fert sayısı 8,4 milyondur. Benzer şekilde günlük geliri 4,3 ABD Dolarının altında kalan nüfus oranı kentsel nüfus içinde % 1’in altında değer alırken kırsal nüfus içinde yaklaşık % 7’dir. 2009 yılında günlük geliri 4,3 ABD Dolarının altında kalan kentsel nüfus yaklaşık 0,5 milyon iken kırsal nüfus 2,6 milyondur. Bu durum, 2009 yılı itibarıyla Türkiye’de kırsal yoksulluğun önemini koruduğunu göstermektedir (TÜİK,2009).

Kırsal alanda, tarım sektöründe geçimini sağlamaya çalışan kesim yoksulluğu daha derinden yaşamaktadır. Özellikle kadınlar kırsalda, tarımsal işlerde üreten, pazarlayan ve ev içi roller açısından çok önemli işlevler yüklenmiştir. Bu kadınların ortak iş yapma ve dayanışma ağı oluşturma potansiyeli oldukça yüksektir. Buna rağmen kentte yaşayanlara oranla daha fazla fırsat ve erişim eşitsizlikleri ile karşı karşıyadır. Bu da kırsaldaki kadını giderek daha fazla yoksulluğa sürüklemektedir.

Tablo 3.1. Kadınlarda yoksulluk oranı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	27.19	28.31	25.98	21.01	18.27	18.26	17.52	19.03
Kent	22.03	22.29	16.87	12.89	9.76	10.34	9.62	9.26
Kır	34.92	37.65	40.79	34.03	32.32	35.95	35.29	40.15

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması

Dünyada yoksulluk sınırı altında yaşayan her 10 kişiden 7'si kadındır (Ulusal Eylem Planı, 2012). Ülkemizde de kır ve kent ayrımında yoksulluk oranları oldukça çarpıcıdır. Türkiye’de kadın yoksulluğu 2002’de yaklaşık %27,19 iken, 2009 yılında %19,03’e düşmüştür. Kentte yaşayan kadınların yoksulluk oranlarında ciddi düşüşler görülürken, kırsalda yaşayan kadınların yoksulluk oranlarında artış yaşanmıştır. 2009 yılı TÜİK Yoksulluk Araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de kadınların yoksulluk oranı yaklaşık %19,03 iken bu oran kentte %9,26 düzeyine gerilerken, kırsalda %40,15 gibi oldukça ciddi bir düzeye ulaşmıştır (Tablo 3.1).

Yoksulluk, Türkiye kırsalında yaşayan kadının en büyük problemidir. Kadın yoksulluğuna neden olan birçok faktör olmakla birlikte, kadın yoksulluğunun belirleyici iki özelliği bulunmaktadır. Bunlar kadının iş gücü piyasasındaki konumu ve eğitim imkanlarından yararlanma durumudur (Bulvinic, 1997). Eğitim ve işgücü faktörleri ülkelere, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Ülkemizde bu noktada kadın yoksulluğunun ayırt ediciliği bakımından kırsalda yaşaması ve bu durumdan kaynaklanan sosyal ve kültürel yoksunluk, yoksulluk oranını artırmaktadır.

Tablo 3.2. Çeşitli kriterlere göre en yoksul kesimler

Kriterler	En Yoksul Kesim	Yoksulluk Oranı
Yerleşim Yeri	Kırsal Kesimde Yaşayan	38,6
Cinsiyet	Kadın	18,1
Eğitim	Okur-yazar Olmayan	29,8
Hane halkı	Ataerkil veya Geniş Aile	24,4
İktisadi Faaliyet	Tarım Sektörü	33
İşteki Durum	Ücretsiz Aile İşçisi	29,5

Kaynak:2009 Yoksulluk Çalışması

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi Türkiye’de kırsal kesimde yaşayanlar, kadınlar, okur-yazar olmayanlar, geniş aileler ve tarım sektöründe çalışanlar en yoksul kesimleri oluşturmaktadır. Kadın yoksulluk oranı % 18,1 olduğu görülmektedir. Diğer taraftan bakıldığında kırsal kesimde yaşayan, eğitim düzeyi düşük, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanları zaten kadınlar oluşturmaktadır. Sonuçta, en yoksul kesimi kadınlar oluşturmaktadır.

Ülkemizde kırsal kadın yoksulluğunu etkileyen başlıca etkenleri; düşük eğitim düzeyi, çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve örgütlenememe, malların ve gelirin eşitsiz dağılımı başlıklarında değerlendirebiliriz.

3.1.Düşük Eğitim Düzeyi

Bir ülkenin refahı, o ülke insanların nitelikli ve sürekli eğitim almalarına bağlıdır. Eğitimle kazanılan bilgi ve beceriler ülkenin gelişmesinde itici gücü oluşturmaktadır. Eğitim alanında tüm dünyada yaşanan hızlı gelişmelere rağmen, dünyanın pek çok bölgesinde kadınların eğitimi hala istenilen düzeye erişememiştir. Kadınlar ve kız

çocukları eğitim fırsatlarından erkeklere oranla daha az yararlanmakta, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler devam etmektedir.

Modern toplumun, üretken ve kaliteli bir yaşamın ön koşulu olan eğitimin bireyin yaşamını sürdürme, kendini geliştirme, toplumun bir üyesi olma yönünde büyük payı vardır. Kadınların eğitimsizliği kadınların kültürel olarak yoksunluklarına, haklarını kullanamamalarına ve yoksulluk döngüsünden çıkamamalarının önünde çok boyutlu bir engeldir (Kalaycıoğlu, 2003). Kadınların eğitim düzeyinin iyileştirilmesi sosyal, ekonomik, siyasal hak ve imkanlarından yararlanmalarının yanı sıra ülkenin ekonomik potansiyelini artıracaktır.

Kadının toplumun her katmanında erkeklerle aynı ölçüde yer almadığı bir gerçektir. Bu duruma yol açan faktörler toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa² yol açan geleneksel yaklaşımlar, erken evlilikler ve gebelikler, kız çocuklarının daha değersiz görülmesi ve kız çocuklarının eğitime ulaşabilmelerindeki güçlükler olarak sayılabilir.

Geleneksel olarak toplumda erkeğe verilen rolün haneyi geçindirmek, kadınlara verilen rolün ise eve giren gelire ailenin geçiminin sağlanması nedeniyle eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan kadınların mesleki becerilerinin eksik olmasına yol açmaktadır.

Kırsal alanda da işgücüne duyulan gereksinim, ailelerin geçim koşulları ve gelir düzeyleri çocukların eğitim yaşamlarını kısaltmaktadır. Özellikle kırsal alanlarda ailelerin kızlarını okutmamak yönünde genel bir isteksizliği söz konusudur. Bunun temel nedeni ise, kız çocuklarına ailelerin kayıp gözüyle bakmasıdır. Genelde eğitimi yarıda bıraktırılan kız çocukları ya erken yaşlarda evlendirilmekte ya da ücretsiz aile işçiliği yaptırılmaktadır (Topgül, 2013).

Kırsalda kadınların düşük eğitim düzeyi kültürel olarak da yoksulluk çekmelerine neden olmaktadır. Kültürel yoksulluk kadının içinde bulunduğu durumu değiştirebilmesini güçleştirmektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

Yoksulluk kadının kendine güvenmeme, emeği ile elde ettiği gelirini önemsememe, haneye yaptığı her türlü katkıyı görememe gibi sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, kadının eğitim düzeyinin yükselmesi öz-saygısının gelişmesine ve kendine güvenli birey olmasını sağlayacaktır. Kadınların eğitim almaları onların rasyonel karar vermelerinde, aile içinde ve toplumda karar süreçlerine katılımlarında aktif olmalarına yol açmaktadır.

Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, eğitim durumu yükseldikçe yoksulluk oranları önemli ölçüde azalmaktadır. Eğitim, işgücünün verimliliğini artırmakta ve insanların iyi koşullarda iş bulmalarına imkan sağlamaktadır. Düşük eğitim düzeyi işsizliği dolayısıyla yoksulluğu artırmakta ve yoksulluğun gelecek kuşaklarda kalıcılılaşmasına neden olmaktadır.

3.2. Kırsalda Kadının Çalışma Koşulları ve Yoksulluk

Kadın istihdamının durumunu kavramsallaştırmak üzere kullanılan “çalışan yoksullar-working power” olgusu dünyanın birçok bölgesinde kadınların paylaştıkları ortak kaderin de bir ifadesidir. Bu kavram düzensiz işe sahip olmak ya da elde edilen

²Cinsiyet temelli ayrımcılık, bireyin insan haklarından tümüyle yararlanmasını engelleyen, sosyal açıdan yapılandırılmış cinsiyet rolleri ve normlarına dayalı olarak herhangi bir ayrıma, dışlanmaya ya da kısıtlanmaya maruz kılmasıdır.

gelirin çok az olması dolayısıyla yoksulluk içinde kalınmasıdır (Şener, 2009). Kadınların düzensiz çalışması, enformel çalışması ya da düzenli olsa bile elde ettiği gelirin çok az olması nedeniyle çocuk bakımı ya da ev bakım yükümlülüklerini karşılayamaması, çalışan kadınların yoksulluk riskiyle karşı karşıya gelmesine engel olamamaktadır.

Dünyada toplam çalışma saatlerinin üçte ikisini kadın işi oluştururken, kadınlar dünya gelirinin sadece %10'unu elde etmektedirler (Esen, 2013). Kadınların ücret düzeyleri cinsiyete bağlı olarak düşükken, yaşam koşulları zorlaşmakta, özellikle kadın erkek eşitsizliğinin yoğun olduğu bölgelerde yoksulluk önlenememektedir. Bu durumdan en fazla etkilenen günde 1 dolar geliri olan kadınlar, dünya yoksul nüfusunun % 70'ini oluştururken (Öztürk ve Çetin 2012) dünya mal varlığının sadece %1'ine sahiptirler. Başta Afrika olmak üzere Dünya'nın birçok az gelişmiş bölgelerinde kadına özgü bu durum Türkiye'de özellikle kırsal kesimlerde en sık rastlanan olgudur (Esen, 2012).

Kırsal kesimde kadınların üretime katılma biçimleri, tarımsal faaliyetin türüne ve ailenin gelir durumuna bağlı olarak değişmektedir (Sirman, 1991). Türkiye'de tarımsal işletmelerin büyük çoğunluğu, tarımsal işlerin aile bireyleri tarafından yürütüldüğü, yabancı iş gücünden yararlanmanın söz konusu olmadığı ya da çok sınırlı kaldığı küçük ölçekli işletmelerdir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar üretici faaliyetlerinin çok büyük bir bölümünü küçük aile işletmelerinde, ücretsiz aile işçisi olarak yerine getirmektedirler. Kırsalda kadının, ücretsiz aile işçisi olması ve elde edilen gelir üzerinde söz sahibi olamaması, gelirden yoksunluğu ve beraberinde yoksulluğu getirmektedir.

Kırsalda elde ettiği gelirden yoksun olan kadın, kırsal ekonominin güç kaynağını oluşturmaktadır. Ancak bu güç kaynağı ücretsiz aile işçisi olarak görünmemekte veya düşük oranlı ücretli olarak, tarımsal üretimin önemli bir bölümü kadın emeğine dayanmaktadır (Kızılaslan ve Yamanoğlu, 2010). Kırsal kesim, gerek geleneksel yapısı gerekse uğraşı biçiminin farklılığı nedeniyle kentsel kesimden ayrılmaktadır. Bu yapı kırsal kadına, işgücünün kullanımı ve yoğunluğu açısından farklı bir görünüm kazandırmaktadır (Gün ve Gülçubuk, 1995).

Kırsal kesimde kadın ve erkek çiftçilerin toprak varlığı ve toprak kullanımıyla ilgili olarak yaşadığı sorunlar ortak olsa da geleneklerin etkisiyle kadınlar erkeklere oranla dezavantajlı durumdadırlar. Geleneklerin dışında birçok faktör tarımda cinsiyet ayrımcılığını etkilemekte bu olumsuz etkiler sonucunda kadınların hem tarımda taşıdıkları yük giderek artmakta hem de gerekli kaynaklara ve yardımlara ulaşmada eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır (Yunus, 1999).

Geleneksel olarak kadının ekonomik özgürlüğünün aile birliğini bozacağı yönündeki inanç erkeğin aile içi iktidarını daha da güçlendirmektedir. Bu durum kadının statüsü ile ilgili olumsuzluğun sürmesine ve erkeğin tarım alanındaki hakimiyeti kadının tarım alanında görünmez el olmasına neden olmaktadır. Kadının sahip olduğu beceriler bir meslek olarak kabul edilmemekte, yeterli saygı gösterilmemektedir. Kırsalda kadınlar, kadın hakları konusunda bilgileri yetersiz düzeydedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği tarım alanında daha derinleşmekte bu durumda da kırsalda kadın yoksulluğunun artmasına neden olmaktadır (Ulusal Eylem Planı, 2012).

Tarımsal üretimin yaklaşık yarısını gerçekleştiren kadınlar, makineleşme düzeyi arttıkça teknoloji yoğun işler erkekler tarafından yapılırken, statüsü düşük, emek yoğun işler kadın tarafından yapılmaktadır. Tarım sektöründe teknoloji arttıkça kadın

tarımsal üretimden çekilmektedir. Kırsalda kadının emek yoğunluğu sadece tarımsal üretimde değil, aynı zamanda hane içinde de çok yüksektir. Bunların yanı sıra kadın, kırsalda yoksullukla başa çıkmada önemli misyon yüklenmekte iken hane içinde veya hane dışında karar mekanizmalarına katılımda mekanizmanın dışında kalmaktadır. Diğer taraftan ailenin yeniden üretiminin sağlanmasında, akraba ve komşuluk ilişkilerinin yoksulluğu hafifletici dayanışma biçimleri olarak sürdürülmesi işlevlerini kadınlar yerine getirmektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

3.3.Sosyal Güvenlik ve Örgütlenememe

Kadınlar enformel sektörde yoğun olarak çalışmaktadırlar. Bu durumun temel nedeni eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan kadınların mesleki becerilerinin eksik olması ve mesleki kariyerlerinde gelişmek için erkeklerle aynı imkana sahip olmamalarıdır.

Aile içinde geliri elde edenin geleneksel olarak erkek olması sebebiyle kadınlar düşük ücretli ve sigortasız işlerde çalışmaya ve işgücü piyasasının uysal bireyleri olmaya razı olmaktadır (Şener,2009). Kayıtdışı istihdamın artması yoksulluğu da arttırmakta insanların güvencesiz işleri kabul etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Kırsalda yaşayan kadın zaten ücretsiz aile işçisi veya düşük ücretli olarak sosyal güvenceden mahrum kalmaktadır.

Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamında olmayan vatandaşların en yoğun olduğu sektör tarımdır. Tarım sektöründe çalışanların gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle özellikle kadınların sosyal güvenlik primlerini ödemeleri güçleşmekte, sigortadan yararlanma ve hak kazanma koşullarını sağlamaktan uzak ve sağlık hizmetlerine katılım paylarını ödeme gücünden yoksun kalmaktadırlar. Zirai tarımda çalışanların yüzde 90’ından fazlası herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı değildir. Kadınlar ancak eşlerinin sosyal güvencesi olduğu takdirde bağımlı olarak sisteme dahil olmaktadır.

Türkiye’de tarımsal istihdam içinde kadın emeğinin önemli bir rolü vardır. Tarım sektörü halen kadınların en fazla istihdam edildiği sektör olarak önemini korumakla birlikte tarım sektöründe istihdam edilen kadınlar kayıtdışı ve ücretsiz aile işgücü olarak çalışmaktadır. Bu ise kadının sosyal güvenliklikten ve gelecek güvencesinden yoksun bırakılmaktadır.

Kadınlar tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarında ya da ev içi tüketime yönelik üretim yaptıklarında hiçbir gelir elde edememekte, karşılıksız çalışma söz konusu olmaktadır. Yoksul hanelerin dayandığı kadın emeği dayanıklı yiyecek maddelerinin evde üretilmesi, aile bireylerine örgü örme, giysi dikme, eve giren sınırlı ve küçük miktardaki gelirin ailenin zorunlu harcamalarına yetecek şekilde idare edilmesi ile tasarruf için gereken sosyal ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi yoksul hanelerin dayandığı kadın emeği türlerini oluşturur (Hattatoğlu, 2002). Kadın yoksulluğun acı etkisini hafifletmede önemli rol üstlenmektedir.

Kırsal alanda yoksulluğun azaltılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesinde kırsal kalkınma çabalarından biri üreticilerin örgütlenmesidir. Örgütsel güçle birlikte, verimlilik artacak, pazarda etkin olunabilecek ve politik mekanizmalara bu sayede ulaşabileceklerdir. Ancak gelinen noktaya bakıldığında, ülkemizde kırsal alanda örgütlenme istenilen düzeyde oluşmamıştır. Kırsalda, kadın örgütlenmesi, kadın girişimciliği çok zayıf durumdadır.

3.4.Malların ve Gelirin Eşitsiz Dağılımı

Kırsalda kadınların yoksullaşmasındaki en önemli faktörlerden birisi toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler oluşturmaktadır. Özellikle aile reisliği, toprak sahipliği, mülk yönetme, iş kurma ve yürütmede kadın dezavantajlıdır. Kadının mülkiyet haklarından yoksun olması kaynaklar üzerinde söz sahibi olamamasına neden olmaktadır.

Avrupa ülkelerinde Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde kadın çiftçilere verilen yüksek destekler nedeniyle, eşleri toprakların tapularını kadınların üzerine devretmişlerdir (Ulusal Eylem Planı, 2012). Bu tip uygulamalar kadınların mülk üzerinde tasarruf hakkı elde etmelerinin yanında, devlet desteklerinden ve kredi olanaklarından faydalanmalarını sağlayacaktır.

Haneye giren gelirin oranı yükseldikçe denetim, kontrol ve kullanım hakkı erkeğin olurken, gelirin düşmesiyle bu sorumluluk kadına yüklenmektedir (Payne, 1998). Bu durumda zenginlik erkeğin yönetiminde olurken fakirlik kadına yüklenmektedir.

Sonuç

Yoksulluk dünyanın geleceğini tehdit eden ciddi küresel bir sorundur. Bu sorun kendini giderek daha farklı boyutlarda hissettirmektedir. Bugün dünyada olduğu gibi ülkemizde yoksullukla mücadelede büyüme yoluyla yoksul kesimin gelirlerini ve hayat standartlarını artıracak sürdürülebilir ve istikrarlı politikalar uygulamak yoksulluğun kalıcılığını engelleyecektir. Toplumda yoksulluğun yaratmış olduğu problemlerin çözülmesinde özellikle kadın yoksulluğunun azaltılması hedef alındığında sorun büyük ölçüde çözülecektir.

Yoksulluk tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yoğun olarak kırsalda hissedilmekte ve kadın yoksulluğu çok daha derinden yaşamaktadır. Kırsalda kadın yoksulluğu gelir düzeyinin düşüklüğü, yetersiz beslenme, barınma sorunlarını kentsel alandaki yoksula benzer biçimde yaşamasına rağmen sosyal, kültürel ve siyasal haklarını kullanmada kentli yoksula göre farklı biçimde yoksunluğu da yaşamaktadırlar.

Kırsal kadın yoksulluğu ile mücadelede ilk adım sosyal, kültürel, siyasal yoksunluğun giderilerek kadının güçlendirilmesi olmalıdır. Kırsal yoksulluğun azaltılmasında kadının güçlendirilmesi, için eğitim, sağlık, tarımsal üretim, girişimcilik, pazarlama, sosyal güvenlik gibi güçlenmeyi güvence altına alacak birçok faktöre ilişkin sorunların çözümü hızlanmalıdır.

Kırsal alanda kadınların güçlendirilmesi; kadınların aktif olarak karar verme süreçlerine katılmalarına, kapasitelerinin geliştirilmesine, verdikleri kararları uygulayabilme yetkinliğine sahip olmalarını sağlayacaktır. Kadının güçlendirilmesinde eğitim ilk sırada yer almaktadır. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki eğitim ile yoksulluk arasında ters orantı vardır. Kadınların temel ve mesleki eğitimde yol almaları, kadının ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal haklarını kullanabilecektir.

Kadınların güçlenmesi ülkenin refah düzeyi ve toplumun çağdaşlaşmasına katkı sağlayacaktır. Güçlü kadınlar kendine güvenli gelecek nesillerin yetişmesinde çok önemli aktör olacaklardır.

Kaynakça

- AKTAN, C.Coşkun; VURAL, İ. Yaşar, (2002), “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ankara, Hak İş Konfederasyonu Yayını ss.1-21
- BUVINIC, Mayra, (1997), “Women in Poverty: A New Global Underclass Foreign Policy” No. 108, ss. 38-53 <http://www.jstor.org/stable/1149088> Erişim Tarihi: 05.03.2016
- ESEN, Erol, (2012), “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kırsal Kadının Durumu ve Almanya’dan Proje Uygulama Örnekleri”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:12, No:1, ss. 105-127, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1824/19232.pdf>, Erişim Tarihi: 31.03.2016
- FARRELL, Helen; CAITLIN, Aherne, (2003) “Womenand Poverty, National Women’sCouncil of Ireland”, NWCI Factsheet No. 2, www.nwci.ie/documents/wom-poverty.doc Erişim Tarihi: 01.04.2016
- GERŞİL, Gülten, (2015), “Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 22, Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Manisa
- GÜN, Sema; GÜLÇUBUK, Bülent,(1995), “Kırsal Kesimin Gizli Gücü: Kadınlarımız” Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 182, ss. 32-39
- HATTATOĞLU, Dilek, (2002), “Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu ve Bir Başa Çıkma Stratejisi Olarak Ev Eksenli Çalışma, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları”, (Ed. Yase-min Özdek), TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Yayın No.:19, Ankara, ss. 303-316.
- KALAYCIOĞLU, Sibel, (2003), “Kadın Yoksulluğu Nasıl Anlaşılmalı”, G. Erdost (Ed. G. Erdost), Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, ss. 286-294, Ankara
- KARDAM, Filiz; YÜKSEL, İlknur, (2004), “Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksunluk”, Nüfusbilim Dergisi, Turkish Journal Of Population Studies.
- KIZILASLAN, Nuray; YAMANOĞLU, Asiye, (2010), “Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Üretime ve Aile İçi Kararlara Katılımı: Tokat İli Örneği”, The Journal of International Social Research Cilt: 3 Sayı: 13 Woman Studies (Special Issue)
- KLOBY, Jery, (2005), “Küreselleşmenin Sefaleti- Eşitsizlik, Güç ve Kalkınma”, (Çev. O. Düz), Güncel Yayıncılık, İstanbul
- KÜMBETOĞLU, Belkıs, (2007), “Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk, Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları”, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Yayın No.:19, Ankara 129-142
- MOGHODAM, Valentine, M.,(2005), “The Feminization of Povertyand Human Rights”, <http://www.unes-co.org/shs/gender>.Erişim Tarihi: 15.03.2016
- ÖZTÜRK, Mustafa ve ÇETİN, Başak Işıl, (2009), “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, Journal of Yaşar University, Cilt: 3, Sayı: 11, ss. 2661-2698, <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/pdf> Erişim Tarihi: 06.03.2016
- ÖZTÜRK, Şinasi, (2008), “Kırsal Yoksulluk ve NeoLiberal Ekonomi Politikaları”.The Journal of International Social Research Volume 1/5 Fall.
- PAYNE, Malcolm, (1998), “A Framework for Understanding Poverty”, Highlands, TX:RFT Publishing Co.
- PAYNE, Malcomn, (2005), “Modern Social Work Theory”, 3rd edn, Basingstoke: Palgrave Magmillan

- SAM, Neslihan, (2008), “Yoksulluğa bir Yaklaşım Biçim: Kapasite Yaklaşımı”, Uludağ Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt XXVII, Sayı 1, 2008, s.59-70
- SEN, Amartya (2004), “Özgürlükle Kalkınma”, (İng. Çev. Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- ŞENER, Ülker (2009), “Kadın Yoksulluğu”, Tepav (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı)
- ŞENSES, Fikret, (2001), “Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk”, İletişim Yayınları, İstanbul
- TEKELİ, İlhan, (2000), “Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri Yoksulluk, Kent Yoksulluğu”, TESEV Yayınları
- TOPGÜL, Seda, (2013), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı1.
- TÜİK, (2009), “Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=41 Erişim Tarihi:16.03.2016
- ULUSAL EYLEM PLANI, (2012), “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi (2012-2016)”http://www.kuzka.org.tr/dosya/kirsal_alanda_kadinin_guclendirilmesi_eylem_plani_2012-2016.pdf. Erişim Tarihi: 14.03.2016
- ULUTAŞ, Çağla, Ünlütürk,(2009), “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek” Çalışma ve Toplum, 2, ss. 25-40
- YUNUS, Muhammet, (1999), “Banker To the Poor, Micro-Lending and the Battle Against World Poverty”, Public Affairs, New York.